

Ольга ЗАНЕВИЧ

кандидат філологічних наук

старший науковий співробітник відділу української мови

Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7513-2150>

e-mail: olgazanevych@gmail.com

ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕФЛЕКСИВНИХ ДІЄСЛІВ

Продовжено цикл досліджень, присвячених зворотним дієсловом, утвореним від перехідних фізичної дії і постфікса *-ся* в українській мові XVI–XVII ст. та українській мові загалом. Зокрема, подано трактування рефлексивних дієслів у сучасних теоретичних студіях. Виявлено різні типи тлумачення власне зворотних (власне рефлексивних) дієслів у лексикографічних працях XX – початку XXI ст. (історичних і сучасних тлумачних та тлумачно-перекладних словниках). Залежно від семантики перехідного дієслова репрезентовано шість типів інтерпретації значень власне зворотних дієслів на позначення зміни зовнішності об'єкта, набуття ним якісно нових ознак ($V_{trans.} + \text{pron. себе}$; $V_{trans.} + \text{pron. себе} + \text{Nom}_{abl} [+ \text{праер.} + \text{Nom}]$; $V_{trans.} + \text{pron. собі} + \text{Nom}_{acc} [+ \text{Nom}_{abl}]$; $V_{trans.} + \text{праер. на} + \text{pron. себе} + \text{Nom}_{acc}$; $V_{trans.} + \text{праер. з} + \text{pron. себе} + \text{Nom}_{acc}$; $V_{-ся} + \text{Nom}_{abl}$). Лексеми на позначення деструктивної семантики потрактовано за допомогою семи основних типів моделей ($V_{trans.} + \text{pron. себе}$; $V_{trans.} + \text{pron. себе} + \text{Nom}_{abl} [+ \text{праер.} + \text{Nom}]$; *убивати* + $\text{pron. себе} + [\text{Nom}_{abl} / \text{праер. з} + \text{Nom}_{gen}]$; *умертвляти* + $\text{pron. себе} + V + \text{Nom}_{acc}$; *позбавляти себе життя* + $V + \text{Nom}_{acc}$; *завдати собі смерть* + $\text{праер. через} + \text{Nom}_{acc}$; *заподіювати собі смерть* + $[\text{праер. через} + \text{Nom}_{acc} / V + \text{Nom}_{acc}]$).

Виявлено також й інші способи тлумачення рефлексивних дієслів із загальним значенням 'убивати себе' (іншим зворотним дієсловом, описовими конструкціями), які за семантикою ніколи не є ні тотожними, ні синонімічними до конструкції « $V_{trans.} + \text{pron. себе}$ ». Відповідно встановлено, що тлумачення значення зворотних дієслів, утворених від дієслів фізичної дії та постфікса *-ся*, демонструють формальний та функційний підходи до трактування досліджуваних лексем у словниках.

Ключові слова: лексикографія, рефлексивне дієслово, перехідне дієслово фізичної дії, типи моделей, постфікс *-ся*.

Кінець XIX – перша половина XX ст. для українського мовознавства – період пошуку відповідних тлумачень і термінів на позначення дієслів із постфіксом *-ся* (Євген Тимченко (1907), Іван Нечуй-Левицький (1913), Василь Сімович (1919), Михайло Левицький (1923), Микола Угрин-Безгрішний й Антін Лотоцький (1937)). У лінгвістичних працях другої половини XX ст. закріплюється термін *зворотне*

дієслово (Михайло Жовтобрюх (1972), Марія Леонова (1983) тощо)¹. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. у лінгвістиці утверджується функційно-семантичний підхід до аналізу речення, і, відповідно, Анатолій Загнітко, Катерина Городенська починають трактувати по-іншому *рефлексивні* дієслова (не утворюють станової пари, є одностановими і належать лише до активного стану)². Проте, незважаючи на значну кількість досліджень теоретичного аспекту, мовознавці загалом залишили поза увагою лексикографічну інтерпретацію цих лексем.

Існує чимало формальних, синтаксичних та семантичних класифікацій системи зворотних дієслів, із-поміж яких виокремлюють власне зворотні (чи власне рефлексивні). Вони становлять «перехідну ланку між одно- та двовалентними, тому що семантично і структурно належать до двовалентних дієслівних лексем, але валентно “усіченого” вияву, оскільки їхній другий об’єктний компонент міститься в самій структурі дієслова, показником якого слугує постфікс *-ся*»³. Дієслова цієї групи можна поділити на такі:

а) дія яких без зворотного форманта і рівнозначні їм зворотні лексеми, крім рис перехідності/неперехідності, не виражають інших відмінностей;

б) що мають відповідник, який керує прямим додатком, проте їхні взаємні семантичні стосунки не мають тотожності. Головна їхня відмінність – неможливість заміни зворотного дієслова перехідним із додатком *себе*⁴.

Пропонована розвідка продовжує цикл досліджень, присвячених зворотним дієсловом, зокрема утвореним від перехідних дієслів фізичної дії і постфікса *-ся* в українській мові XVI–XVII ст. та українській мові загалом⁵.

У дослідженні розгляну особливості інтерпретації значень рефлексивних дієслів у лексикографічних студіях, зокрема проаналізую основні способи та моделі тлумачення власне зворотних дієслів на позначення зміни зовнішності суб’єкта, набуття ним якісно нових ознак, а також дієслів із деструктивною семантикою. Джерельною базою слугували: «Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.», «Матеріали до Словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст.» Євгена Тимченка, «Історичний словник українського язика» за ред. Євгена Тимченка та неопубліковані частини машинопису «Історичного словника українського язика» за ред. Євгена Тимченка (зберігаються у відділі української

¹ Детальніше див.: Заневич О. Є. Власне зворотні дієслова в граматиках і в словниках: ілюстративний матеріал та інтерпретація значень. *Галактика Слова. Галині Макарівні Гнатюк*. Київ: Вид. дім Дмитра Бурого, 2020. С. 248–253.

² Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4-х т. Донецьк: ДонНУ, 2012. Т. 1: А–Й. С. 224.

³ Городенська К. Дієслово. *Грамматика сучасної української літературної мови. Морфологія* / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська та ін.; за ред. К. Г. Городенської. Київ: Видавничий дім Д. Бурого, 2017. С. 456; Загнітко А. П. Теоретична грамматика української мови. Морфологія. Донецьк: ДонДУ, 1996. С. 286.

⁴ Детальніше див.: Щербій Н. Суб’єктні рефлексивні конструкції в українській та польській мовах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2014. Вип. 49. С. 146–149.

⁵ Див.: Заневич О. Відсуб’єктні зворотні дієслова із загальним значенням ‘задовольняти побутові потреби’ в українській мові XVI–XVII ст. *Наукові праці. Серія «Філологія. Мовознавство»* Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2016. С. 46–50; Заневич О. Відсуб’єктні зворотні дієслова деструктивної семантики в українській мові XVI–XVII ст. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів, 2017. Вип. 64, ч. 1. С. 378–384.

мови Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, м. Львів). До уваги також взято «Словник української мови» за ред. Сергія Єфремова й Андрія Ніковського (1927–1928) та «Словник української мови» (СУМ) в 11-ти томах.

На підставі опрацьованих граматик української мови ХХ – початку ХХІ ст. фіксуємо лише одну модель тлумачення власне зворотних дієслів – «перехідне дієслово + займенник себе» ($V_{trans.} + \text{pron. себе}$)⁶. Варто зазначити, що здебільшого ілюстративний матеріал повторюється, проте в жодній з аналізованих граматик не згадано зворотних дієслів, утворених від дієслів із деструктивною семантикою (напр., *ранитися*, *вішатися*, *застрелитися*). Зауважу, що постфікс *-ся* вносить у дієслово, утворені від дієслів фізичної дії, різні семантичні зміни (до прикладу, *голити*–*голитися*, *мити*–*митися*, *топити*–*топитися* тощо), однак і в словниках немає одностайності щодо інтерпретації значень дієслів аналізованої семантики.

Отже, в аналізованих лексикографічних працях виявлено рефлексивні дієслова, утворені від дієслів фізичної дії, які потрактовано по-різному. Зокрема, власне зворотні дієслова на позначення зміни зовнішності об'єкта, набуття ним якісно нових ознак лексикографи тлумачать різними способами. До прикладу:

- $V_{trans.} + \text{pron. себе}$. Цю модель виявлено переважно в «Словнику української мови» (в 11-ти т.), спорадично – в «Історичному словнику українського язика» за ред. Є. Тимченка: *витиратися* 'витирати себе' [СУМ I: 510]; *вычиститися* 'вычищати себе' [ІСУЯ I: 474]; *вписоватися* 'вписувати себе' [ІСУЯ I: 320]; *забинтовуватися* 'забинтовувати себе' [СУМ III: 20]; *оббриватися* 'брити себе' [СУМ V: 466]; *обкалятися* 'забруднити, загидити себе' [СУМ V: 510]; *обприскуватися* 'обприскувати себе' [СУМ V: 559]; *ущипнутися* 'ущипнути себе' [СУМ X: 543] та ін.;

- $V_{trans.} + \text{pron. себе} + \text{Nom}_{abl} [+ \text{praep.} + \text{Nom}]$. Ця модель представлена переважно в СУМі: *заквітчуватися* 'прикрашати себе квітами, зіллям' [СУМ III: 141]; *надушитися* 'обприскати, змочити, натерти себе духами або чим-небудь пахучим' [СУМ V: 83]; *намащуватися* 'мазати себе чим-небудь жирним, густим' [СУМ V: 125]; *обмазуватися* 'забруднювати себе якою-небудь в'язкою, липкою і т. ін. масою, речовиною' [СУМ V: 533]; *обполіскуватися* 'обмивати, обдавати себе водою' [СУМ V: 558]; *обтикатися* 'обтикати себе чим-небудь' [СУМ V: 589]; *обхлюпуватися* 'обхлюпувати себе чим-небудь' [СУМ V: 599]; *одягатися* 'покривати себе яким-небудь одягом' [СУМ V: 645]; *покропитися* 'побризкати себе чим-небудь' [СУМ VII: 52]; *помазатися* 'помазати себе чим-небудь жирним, рідким' [СУМ VII: 111] тощо.

Поодинокі випадки виявлено й у «Словнику ХVІ – першої половини ХVІІ ст.» та машинописі «Історичного словника українського язика» за ред. Є. Тимченка: *в'нчатися* 'вінчати себе вінком із квітів, прикрасою і т. ін.' [СУМ¹⁶⁻¹⁷ 6: 144]; *маститися* 'мастити себе чим' [МШ ІСУЯ (Н): 212].

- $V_{trans.} + \text{pron. собі} + \text{Nom}_{acc} [+ \text{Nom}_{abl}]$. Ця модель широко поширена у СУМі, натомість в історичних словниках її зафіксовано спорадично: *заплітатися* 'заплітати собі волосся' [СУМ III: 107]; *нафарбовуватися* 'фарбувати собі губи, обличчя, брови' [СУМ V: 224]; *підбриватися* 'підбривати собі вуса, бороду' [СУМ VI: 400]; *підголюватися* 'підбривати собі вуса, бороду' [СУМ VI: 416]; *подряпатися*

⁶ Заневич О. Є. Власне зворотні дієслова в граматиках і в словниках: ілюстративний матеріал та інтерпретація значень. *Галактика Слова. Галині Макарівні Гнатюк*. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2020. С. 248–253.

‘подряпати собі що-небудь’ [СУМ VI: 759]; *помадитися* ‘мастити собі волосся, губи помадою’ [СУМ VII: 111]; *поранитися* ‘заподіяти собі рану (рани)’ [СУМ VII: 247]; *принудрюватися* ‘пудрити собі обличчя’ [СУМ VII: 718]; *причісуватися* ‘розчісувати собі волосся, пригладжувати його гребінцем’ [СУМ VIII: 101]; *розплітатися* ‘розплітати собі косу’ [СУМ VIII: 770]; *чесатися* ‘розчісувати собі волосся’ [СУМ III: 107]; *голитися* ‘здіймати собі волосся бритвою’ [ІСУЯ I: 547]; *наблизитися* ‘білити собі вид чим’ [МШ ІСУЯ (Н): 47];

- $V_{trans.} + \text{праер.на} + \text{pron.себе} + \text{Nom}_{acc.}$ Поодинокі випадки використання цієї моделі виявлено у СУМі в 11-ти томах та машинописі «Історичного словника українського языка»: *застібатися* ‘застібати на собі одяг’ [СУМ III: 331]; *зашнуровуватися* ‘зашнуровувати на собі корсет, корсаж’ [СУМ III: 417]; *розстібатися* ‘розстібати на собі одяг’ [СУМ VIII: 817]; *оболокатися, обочолатися* ‘брати, надівати на себе одяг’ [МШ ІСУЯ (Н): 132];

- моделі $V_{trans.} + \text{праер.з} + \text{pron.себе} + \text{Nom}_{acc.}$ та $V_{-ся} + \text{Nom}_{abl.}$ зафіксовано лише в СУМі: *розбинтовуватися* ‘знімати з себе бинти, пов’язки’ [СУМ VIII: 606]; *розбуватися* ‘скидати з себе взуття’ [СУМ VIII: 616]; *квітчатися* ‘прикрашатися квітами, зіллям’ [СУМ IV: 136]; *милитися* ‘натиратися милом’ [СУМ IV: 703]; *напомадитися* ‘намазатися, натертися помадою’ [СУМ V: 156] та ін.;

- у «Матеріалах до Словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст.» Є. Тимченка та машинописі «Історичного словника українського языка» за ред. Є. Тимченка також засвідчено тлумачення власне зворотного дієслова іншим **зворотним дієсловом** ($V_{-ся}$), що можна пояснити особливістю структури словникової статті (яка «включала російський переклад або тлумачення») [Німчук 2002: 10]: *маститися* ‘мазатися’ [Тимч.Мат. 1: 422]; *облекатися* ‘одягатися’ [МШ ІСУЯ (О): 47]; *опер’язуватися* ‘опоясыватися’ [Тимч.Мат. 2: 45]; *подголитися* ‘подбриться’ [Тимч.Мат. 2: 132]; *убратися* ‘одеться’ [Тимч.Мат. 2: 411] та ін. Зауважмо, що в історичних і словниках сучасної української мови виявлено поодинокі випадки використання **описових конструкцій**: *вмитися* ‘миючися, стати чистим’ [СУМ¹⁶⁻¹⁷ 5: 220]; *зачісуватися* ‘пригладжувати гребінцем, розміщати в порядку своє волосся на голові’ [СУМ III: 409].

Із-поміж рефлексивних дієслів виявлено незначну кількість лексем деструктивної семантики. Зокрема, зворотні дієслова із загальним значенням ‘*ранитися*’ лексикографі тлумачать за допомогою таких моделей:

- $V_{trans.} + \text{pron.себе}$: *битися* ‘бити себе’ [ІСУЯ I: 93]; *бичоватися* ‘бити, шмагати себе’ [СУМ¹⁶⁻¹⁷ 2: 91]; ‘бичувати себе’ [ІСУЯ I: 94];

- $V_{trans.} + \text{pron.себе} + \text{Nom}_{abl.} [+ \text{праер.} + \text{Nom}]$: ‘уколотити, поранити себе чим-небудь гострим у багатьох місцях’ [СУМ VII: 36]; *уколюватися* ‘уколювати себе чим-небудь’ [СУМ X: 419] та ін.

А також за допомогою **описових конструкцій**: *калічитися* ‘зазнавати каліцтва, ставати калікою, ранити себе’ [СУМ IV: 78] та ін.

Окремо варто зупинитися на зворотних дієсловах, утворених від перехідних із загальним значенням ‘*убивати*’. В історичних словниках дієслова вказаної семантики пояснено по-різному (що зумовлено особливістю будови словникової статті). Відповідно, виявлено такі моделі трактування:

- ремарка «*покінчити життя самогубством*» і **сучасний український відповідник** у «Словнику української мови XVI – першої половини XVII ст.»:

забитися ‘(покінчити життя самогубством) забитися, убитися’ [СУМ¹⁶⁻¹⁷ 9: 199];
задавитися ‘(покінчити життя самогубством) задавитися, повіситися’ [СУМ¹⁶⁻¹⁷ 10: 14] та ін.;

- модель $V_{trans.} + \text{pron. себе}$ та конструкція «*завдати собі смерть*+праер. *через*+Nom_{acc}» в «Історичному словнику українського языка» за ред. Є. Тимченка: *в'їшатися* ‘вішати себе, завдавати собі смерть через повішання’ [ІСУЯ I: 493];
- **відповідне зворотнє дієслово – переклад:** *зав'їситися* ‘повіситися’ [СУМ¹⁶⁻¹⁷ 9: 244]; ‘повеситься’ [Тимч.Мат. 1: 264]; *задушитися* ‘задушитися’ [СУМ¹⁶⁻¹⁷ 10: 27] тощо.

Натомість у «Словнику української мови» в 11-ти томах, окрім описової конструкції, фіксую тлумачення цих рефлексивних дієслів за такими моделями:

- $V_{trans.} + \text{pron. себе}$: *зарізатися* ‘зарізати себе’ [СУМ III: 292];
- *убивати*+pron. себе + [Nom_{abl} / праер. з + Nom_{gen}]: *зарубатися* ‘убити себе сокирою, шаблею’ [СУМ III: 297]; *застрілитися* ‘убивати себе з вогнепальної зброї’ [СУМ III: 334]; *пострілятися* ‘убити себе з вогнепальної зброї’ [СУМ VII: 381] та ін.;
- *умертвляти*+pron. себе + V+Nom_{acc}: *душитися* ‘умертвляти себе, здавлюючи горло і насильно припиняючи дихання’ [СУМ II: 448];
- *позбавляти себе життя* + V+Nom_{acc}: *отруюватися* ‘позбавляти себе життя, прийнявши отруту’ [СУМ V: 812]; *труїтися* ‘приймаючи отруту, позбавляти себе життя’ [СУМ X: 298];

- *заподіювати собі смерть* + [праер.через+Nom_{acc} / V+Nom_{acc}]: *повіситися* ‘заподіяти собі смерть через повішення’ [СУМ VI: 675]; *удушитися* ‘заподіяти собі смерть, здавивши горло, насильно припинивши дихання’ [СУМ X: 399].

Однак зворотні дієслова, утворені від перехідних дієслів із загальним значенням ‘убивати’, за семантикою ніколи не є ні тотожними, ні синонімічними до конструкції «перехідне дієслово + займ. себе», попри те, що дія може відбуватися з власної волі суб’єкта і звернена безпосередньо на суб’єкт (порівняймо, *вішатися* ≠ *вішати себе*, *повіситися* ≠ *повісити себе*, *топитися* ≠ *топити себе*).

Варто також зазначити, що одне й те ж рефлексивне дієслово може мати різні моделі тлумачення того ж самого значення у різних словниках. До прикладу, типові дієслова *голитися* та *митися* мають такі інтерпретації значень:

<i>Голитися</i>	• ‘голити себе; бритися’ [СУМ II: 107]. • ‘здіймати собі волосся бритвою’ [ІСУЯ I: 547]. • ‘бриться’ [Єфр. СУМ I: 365]. • ‘голитися’ [СУМ¹⁶⁻¹⁷ 6: 249].
<i>Митися</i>	• ‘очищати, обмивати себе водою чи іншим плинном, обмиватися, купатися’ [МШ ІСУЯ (М-2): 353]. • ‘мити себе (обличчя, руки, тіло); вмиватися, обмиватися’ [СУМ IV: 721]. • ‘мыться’ [Єфр. СУМ III: 286].

Отже, детальний аналіз моделей тлумачення семантики зворотних дієслів, утворених від дієслів фізичної дії та постфікса *-ся*, дав змогу побачити формальний та функційний підходи до трактування досліджуваних лексем різних лексико-семантичних груп у словниках. Тому вважаю, що розмірковування над цією проблематикою надалі актуальне і потребує залучення більшої кількості граматистів та лексикографів для належної інтерпретації семантики зворотних дієслів.

REFERENCES

- Bilodid, I. (Ed.). (1970–1980). *Slovník ukraínskoi movy*. (Vol. I–XI). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Horodenska, K. (2017). Diieslovo. In K. H. Horodenska (Ed.), *Hramatyka suchasnoi ukraínskoi literaturnoi movy. Morfolohiia* (pp. 364–492). Kyiv: Vydavnychi dim D. Buraho [in Ukrainian].
- Hrynchyshyn, D., Chikalo, M., & Voitiv, H. (Eds.). (1994–2017). *Slovník ukraínskoi movy XVI–pershoi polovyny XVII st.* (Vol. 1–17). Lviv: Instytut ukraínoznavstva im. I. Krypiakévycha NAN Ukraíny [in Ukrainian].
- Shcherbii, N. (2014). Subiektni refleksyvni konstruksii v ukraínskii ta polskii movakh. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia «Filolohichna»*, 49, 146–149 [in Ukrainian].
- Tymchenko, Ye. (2002–2003). *Materialy do Slovníka pysemnoi ta knyzhnoi ukraínskoi movy XV–XVIII st.* (Vol. 1–2). Kyiv, New York: Presa Ukraíny [in Ukrainian].
- Tymchenko, Ye. (Ed.). (1930–1932). *Istorychnyi slovník ukraínskoho yazyka* (Vol. 1: A–Zh). Kyiv; Kharkiv: Derzh. vyd. Ukraíny [in Ukrainian].
- Yefremov, S. & Nikovskiy, A. (Eds.). (2017). *Slovník ukraínskoi movy* (Vol. 1–3). Kyiv: Vydavnychi dim D. Buraho (repynt z vydannia 1927 r.) [in Ukrainian].
- Zahnitko, A. (2012). *Slovník suchasnoi linhvistyky: poniattia i termíny* (Vol. 1). Donetsk: DonNU [in Ukrainian].
- Zahnitko, A. P. (1996). *Teoretychna hramatyka ukraínskoi movy. Morfolohiia*. Donetsk: DonDU [in Ukrainian].
- Zanevych, O. (2016). Vidsubiektni zvorotni diieslova iz zahalnym znachenniam ‘zadovolniaty pobutovi potreby’ v ukraínskii movi XVI–XVII st. *Naukovi pratsi. Seriia «Filolohiia. Movoznavstvo»*, 46–50 [in Ukrainian].
- Zanevych, O. (2017). Vidsubiektni zvorotni diieslova destruktivnoi semantyky v ukraínskii movi XVI–XVII st. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia filolohichna*, 64 (I), 378–384 [in Ukrainian].
- Zanevych, O. Ye. (2020). Vlasne zvorotni diieslova v hramatykakh i v slovníkakh: iliustratyvnyi material ta interpretatsiia znachen. In *Halaktyka Slova. Halyni Makarivni Hnatiuk* (pp. 248–253). Kyiv: Vyd. dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].

Olha ZANEVYCH

PhD

*Senior Researcher at the Department of Ukrainian Language**Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the**National Academy of Sciences of Ukraine*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7513-2150>e-mail: olgazanevych@gmail.com**LEXICOGRAPHIC INTERPRETATION OF THE REFLEXIVE VERBS**

The proposed article continues the cycle of inverse verbs research, formed from the transitive verbs of physical action and postfix *-ся* in the Ukrainian language of the 16-17th centuries and the Ukrainian language in general. In particular, the interpretation of the reflexive verbs in modern theoretical studies is given. Different types of interpretation of actually inverse (actually reflexive) verbs in lexicographical works of the 20th – the beginning of the 21st century are revealed (historical and modern explanatory and interpretive dictionaries). Depending on the transitive verbs semantics, 6 types of interpretation of the inverse verbs meanings to denote the change in the appearance of the object, the acquisition of qualitatively new features are represented ($V_{trans.} + \text{pron. себе}$; $V_{trans.} + \text{pron. себе} + \text{Nom}_{abl} [+ \text{praep.} + \text{Nom}]$; $V_{trans.} + \text{pron. собі} + \text{Nom}_{acc} [+ \text{Nom}_{abl}]$; $V_{trans.} + \text{praep. на} + \text{pron. себе} + \text{Nom}_{acc}$; $V_{trans.} + \text{praep. з} + \text{pron. себе} + \text{Nom}_{acc}$; $V_{-ся} + \text{Nom}_{abl}$). Tokens to denote destructive semantics are interpreted using 7 main types of models ($V_{trans.} + \text{pron. себе}$; $V_{trans.} + \text{pron. себе} + \text{Nom}_{abl} [+ \text{praep.} + \text{Nom}]$; *убивати* + $\text{pron. себе} + [\text{Nom}_{abl} / \text{praep. з} + \text{Nom}_{gen}]$; *умертвляти* + $\text{pron. себе} + \text{V} + \text{Nom}_{acc}$; *позбавляти себе життя* + $\text{V} + \text{Nom}_{acc}$; *завдати собі смерть* + $\text{praep. через} + \text{Nom}_{acc}$; *заподіювати собі смерть* + $[\text{praep. через} + \text{Nom}_{acc} / \text{V} + \text{Nom}_{acc}]$). There are also other ways of interpreting the reflexive verbs with the general meaning of ‘to kill yourself’ (another inverted verb, descriptive constructions), which in their semantics are never identical or synonymous with the construction « $V_{trans.} + \text{pron. себе}$ ». Therefore, it is established that the interpretation of the meaning of the inverse verbs formed from the verbs of physical action and the postfix *-ся*, shows formal and functional approaches to the interpretation of the studied lexemes in dictionaries.

Keywords: lexicography, reflexive verb, transitive verb of physical action, types of models, postfix *-ся*.